

Rungende malm og råbende roser.*

En anmeldelse af Jakob Wolf (2004): *Rosens Råb. Intelligent design i naturen. Opgør med Darwinismen*. København: Forlaget Anis.

Af Claus Emmeche

Teologen Jakob Wolf giver for første gang på dansk en sammenhængende præsentation af den amerikanske halv-religiøse og pseudovidenskabelige strømning, der kaldes "intelligent design theory". Teorien hævder, som William Paley og hele den naturteologiske tradition gjorde det frem til midten af 1800-tallet, at der bag de snilde og formålstjenlige strukturer i levende væsener må stå en intelligent skaber, ligesom når man finder et ur eller en anden teknisk dims på vejen og antager at der er tale om et produkt af højere tankevirksomhed. Som uret er skabt af en urmager, er fænomener som sumatranæsehornet og de ca. 50.000 snudebillearter skabt af en verdensmager. Men hvor naturteologien især hæftede sig ved de synlige tilpasninger hos dyr og planter, hæfter den nye strømning sig ved mikroskopiske strukturer som DNA, mitochondrier, centrioler og andet godt iblandt det højt organiserede møblement, den moderne molekylærbiologi har blotlagt i levende celler. Intelligent design teorien er for mig at se kreationisme light, selvom dens tilhængere ikke direkte, som i den klassiske kreationisme, tager den bibelske skabelsesberetning bogstaveligt.

Men Wolf gør en del ud af at lægge afstand til den klassiske kreationisme, og hans bog former sig som en velvilligt indstillet gennemgang af det sammensurium, der sammenfattes under overskriften intelligent design, og som udgøres af dårlig teologi, naturvidenskabelige åbne spørgsmål og fejlagtige argumenter og slutninger ud fra vores nuværende uvidenhed. Teorien passer med Wolfs tro på en transcendent magt bag naturens fænomener, og Wolf fremstiller sin egen syntese af designteori og en Goethe-inspireret fænomenologi. Wolf skriver godt og klart, der er gode afsnit om Kants teleologi, og bogen kan anbefales som en første indføring i denne bizarre hybrid af amerikansk teologi og naturvidenskab. Jakob Wolf formår ikke at yde

---

* **Bibliografisk information:** Claus Emmeche (2004): "Rungende malm og råbende roser", i: *Nyhedsbrev - Religion i det 21. århundrede* [udg. Københavns Universitet], den 3. september 2004. (En anmeldelse af Jakob Wolf: *Rosens Råb. Intelligent design i naturen. Opgør med Darwinismen*. København: Forlaget Anis, 2004.)
Oprindelig URL: http://www.ku.dk/satsning/Religion/?content=http://www.ku.dk/satsning/Religion/indhold/publikationer/anden_litteratur/anmeldelse_rosens_raab.htm
Nuværende URL: http://www.nbi.dk/~emmeche/cePubl/2004c.rungende_malm.PDF

de naturvidenskabsfolk retfærdighed, som har kritiseret teorien, bl.a. for dens misbrug af sandsynlighedsteori på evolutionære processer. Her refererer Wolf kritikløst William Dembski og hans jonglering med tal, der skal få det til at se ud som en umulighed at det komplekse kan opstå fra det mindre komplekse. Darwinismen opererer jo ikke blot med tilfældigheder, og Wolf har tilsyneladende ikke rigtig forstået evolutionsteoriens forklaring på at samspillet mellem tilfældige mutationer, miljøets nødvendigheder, og den indbyggede hukommelse i arvelighedssystemer, der tilsammen virker kumulerende og forbedrende på de tilpasninger, der udvikles over generationer.

Wolf kalder den intelligente designer for årsagen til en struktur eller en organisme. Men det er misvisende at mene at en "intelligent årsag" kan udgøre en årsagsforklaring, når der henvises til noget naturtranscendent man intet kan vide noget om. Det betyder ikke, at der ikke er behov for at diskutere forskellige årsagstyper i forbindelse med evolution. Historien om at Darwin i et hug reducerede formålsårsager til mekaniske årsager er kun den halve sandhed. Forholdet mellem effektive mekaniske, form- og finale årsager i evolutionsbiologien er langt mere kompliceret end Wolf lader ane. Spørgsmålet er i disse år genstand for en nytolkning, bl.a. inspireret af filosofen Peirce, der anså immanente tendenser og dannelse af vaner for finale årsager som virker i naturen (på en quasi-intelligent måde), men disse forudsætter såvel tilfældighed som mekanisk nødvendighed.

En videnskabsteoretisk finurlighed er en udbredt misforståelse af den rolle "falsificerbarhed" spiller i forhold til generelle principper i videnskab (som princippet om evolution ved naturlig selektion). De kan ikke falsificeres siger Wolf, men det betyder jo ikke, at teorien ikke er blevet empirisk støttet i en række enkelttilfælde. Man erindrer fysikfilosoffen Nancy Cartwrights slagfærdige ord om at universelle naturlove 'lyver', dvs. de kan ikke umiddelbart testes mod empiri, for det kræver en række medierende operationer, i fysikkens tilfælde fænomenologiske love og eksperimenter, i biologiens tilfælde noget tilsvarende, bl.a. studiet af bestemte modelorganismer i felten eller laboratoriet. Men Wolf vil på den baggrund have at darwinister, stillet overfor spørgsmålet om hvordan komplekse systemer er opstået i naturen, bryder sammen og indrømmer "Vi ved det simpelthen ikke" (s. 84). Jeg ville blot forvente lidt mådehold: Vi kan i grove træk angive nogle udviklingsprincipper og forklare væsentlige aspekter af hvordan det sker, men mange problemer står endnu tilbage. Det indrømmes da også af evolutionsbiologer som Stephen Jay Gould og Richard Lewontin som har

kritiseret adaptationismen i form af ‘just-so’ stories, dvs. de vildt spekulative forklaringer på udvikling af tilpasninger.

Man behøver ikke at hylde darwinismen som en altomfattende forklaring på liv, for det er den ikke. Man må indrømme, at evolutionsbiologien gør fremskridt, og samtidig fastholde en specifik skepsis de steder, hvor teorien har videnskabelige huller. Neodarwinismen er en ufuldstændig syntese, og meget mangler i arbejdet på at forene de biologiske teorier om evolution på forskellige niveauer med fysisk-kemiske teorier om selvorganisering, samt principperne for behandling af biologisk information eller, mere bredt, tegn i levende systemer. Man skal endvidere huske at den tid forbi, hvor darwinismen eller nogen anden enkeltvidenskabelig teori kunne gøres til pseudoreligion for ateister. Verdsliggørelsen har ikke blot ramt religionen, men også forsøgene på at gøre videnskab til en klippegrund som kan legitimere enhver erstatningsmetafysik.

Når nyhedsmedierne skal fremstille striden mellem tilhængere af darwinisme og intelligent design teorien går der uvægerligt nuancer tabt. Hverken Wolf eller jeg anser intelligent design teorien for naturvidenskabelig. Wolf ser den som udtryk for en analog erkendelsesform. Jeg anser teorien for en pseudoteologisk ideologi, der forsøger at besmykke sig med titlen naturvidenskab med det formål at gøde jorden for troen på eksistensen af en transcendent Gud. Det gøres på en lidt hyklerisk måde, fordi man på den ene side ikke tilkender Gud nogen kausal rolle i teorien, men blot taler svævende om en intelligent årsag bag det levende. På den anden side er implikationen klar, og bag teoriens tilsyneladende agnosticisme ligger en transcendent skaber parat til at blive trukket op af den neokreationistiske hat. Syntesen bliver en *deus ex machina*.

Man må da gerne tro på eksistensen af en transcendent Gud, men hvorfor blande naturvidenskaben ind i det? Det er den side af bogen jeg har sværest ved at kapere. Den ønsker en situation, hvor “teologien hævder, at naturens udvikling skyldes en transcendent magt”, og dette ses som stridende mod naturvidenskabens evolutionsteori, hvorfor en ny syntese mellem teologi og naturvidenskab bliver nødvendig. Ifølge Wolf skal syntesen ske via “den analoge erkendelseform”, en art førvidenskabelig evne til at se sammenhænge og analogier, og eksempelvis slutte fra iagttagelsen af funktionelle organismer til funktionelle maskiner, og fra en intelligent ingeniør til en intelligent Gud. Dette argument er bare alt andet end overbevisende. For det første: Hvis Gud er en ingeniør, er han en somme tider middelmådig, og lettere sløset ingeniør. Ja,

vel snarere en keddelflikker, der laver sine kedler ud fra de forhåndenværende søms princip. Der findes en masse suboptimale design i naturen. Gud reduceres til maskinbygger med et halvdårligt CAD-programmel. Hvilken teologi! Og for det andet: Organism *er* ikke en maskine! Selvom Wolf har fint greb om Kant, kommer han til at sidestille disse to kategorier. Det er en fatal fejl, for maskiner er jo samfundsmæssigt betingede fænomener, det forudsætter bl.a. et vist niveau af arbejdsdeling og sociale institutioner at skabe maskiner, mens organismer som selvorganiserende størrelser var her på jorden længe før menneskelige samfund begyndte at bygge maskiner. Det er fint at bruge metaforer, naturvidenskaben er også metaforisk, men det betyder jo ikke at vi skal opgive at kunne skelne mellem væsensforskellige kategorier.

For det tredje kan selv den analoge erkendelsesform gøres til genstand for videnskab (bl.a. kognitionsforskning) og udgør derfor ikke nogen fænomenologisk helle eller fundament ud fra hvilket man kan se henholdsvis videnskab og teologi som afledte erkendelsesformer. Analogislutninger i én samfundsformation vil være forskellige fra analogislutninger i en anden, og i et moderne samfund er den naturteologiske analogi ligeså fast som muren gennem Berlin.

For det fjerde mener jeg der ligger en fundamentalistisk tendens i at kræve denne form for syntese mellem religion og naturvidenskab. Wolf selv er vel næppe fundamentalist, men det lyder da skingert at fremføre at: "Teologien kan ikke opgive denne påstand [at naturens udvikling skyldes en guddommelig transcendent magt] uden at opgive sig selv, da en opgivelse af denne påstand opløser selve gudsbegrebet" (s.7). Så hvis man ikke tror på en skabende gud bag det hele, er man en dårlig kristen - tag den Grossbøl! Men udover at Wolf selv kan beskyldes for et særpræget gudsbegreb som gør gud til en keddelflikker med svingende evner, så verfes en hel tradition for borgfred mellem kirke og videnskab til side, og man må spørge Wolf: Hvorfor må man nu ikke længere som kristen, hvis man altså er det, tro på ånden snarere end bogstavet i det ny testamente - tro på, at det er i kærlige forhold mellem mennesker det guddommelige findes? Og hvad er det rosen råber? Hvis vi endelig skal over i den analoge forståelsesform, vil jeg da hellere have en rose, der symboliserer kærlighed, end en buket, der gennem tolken Jakob Wolf narcissistisk gjalder "Vi er designet!" (s. 117). Hvorfor skal man som ateist, hvis man altså er det, forholde sig til påstande om en skabende gud? Og uanset om man er ateist, kristen eller noget helt tredje, hvis man blot ønsker at bruge biologien til at forstå hvordan de forskellige livsformer er opstået i naturen,

hvad skal man så med en teori, som blokerer for overhovedet at stille dette spørgsmål? Wolf understreger, at intelligent design teorien ikke siger noget om *hvordan* designeren gjorde, men dette opløftes til et generelt vilkår: “Det ligger hinsides grænsen for vore erkendemuligheder” (s. 99). Men dét er at blokere udforskningens veje. Det er direkte dræbende for den videnskabelige erkendelse *a priori* at afskære os fra forsøg på at forstå hvordan det, som ser designet ud, kunne opstå. Igen kommer syntesen mellem teologi og videnskab i sidste ende til at virke dogmatisk og på en tendentielt fundamentalistisk teologis betingelser.

Da jeg diskuterede bogen med Jakob Wolf i DR's Deadline den 23/8 var det journalistens ønske forud for samtalen, at jeg ikke måtte fremstå som 'fundamentalistisk ateist', angiveligt for at undgå en forudsigelig debat. Der er et udbredt og sikkert velment ønske om på tolerant vis at give plads til troen på transcendent magter. Det transcendent ønskes endda accepteret som noget, der har konsekvenser på områder, der ellers anses for ikke-religiøse i et moderne samfund. Kristne videnskabsfolk har sagt, at de ikke kan leve som kristne om søndagen og forskere resten af ugens dage. Syntese ønskes. Men voksne mennesker må acceptere visse skel i et moderne samfunds værdisystemer, herunder skellet mellem politik, videnskab og religion. Ingen af disse områder skal diktere hinanden. Vi skal kunne rumme deres modsætninger. Det står enhver frit for religiøst at tro på de mest syrede ting, blot man ikke påtvinger andre denne tro. Synteser står altid i fare for at virke nivellerende på niveauer og værdisystemer, som historikeren Tove Elisabeth Kruse har påpeget i sin bog *Helhedsvision og Videnskab*. Det ideale ved videnskab er dens universalisme - at en videnskabelig påstand bedømmes efter upersonlige argumenter, saglige kriterier, og ikke efter om den er fremsat af en kristen eller muslim, mand eller kvinde, hvid eller farvet. Hvis teologi er en videnskab, vil Wolfs bog også bedømmes sagligt på dens teologi, desuagtet respekten for andre dele af Wolfs forfatterskab. Jeg er ikke selv teolog, men tillader jeg mig at tvivle på at bogen kommer til at indlede et frugtbart teologisk forskningsprogram. Vi får se, det er på dens frugter teologien kendes.